

Polonyi Péter (ford.):

Yue Jianyong: Békés felemelkedés - realitás vagy vágyalom?

A fordító előszava

„A háború mindig a család útját járja.” Szun-ce: A hadviselés törvényei (Tókei Ferenc fordítása)¹

A jó kétezer esztendőes kínai stratégiai alapmű néhány éve nagyon népszerű volt Nyugaton. Politikai és gazdasági tárgyalásokat folytatók egyaránt szívesen fordultak a segítségéhez, hogy jobban megértsék kínai partnerük gondolkodásmódját. Olykor a mű érvényességi körén messze túllépve.

Egy kérdésben azonban Szun-ce ma is rendkívül aktuális, s ez éppen írásának fő tárgya: maga a háború.

Egyrészt igen humánusan és bölcsen foglal állást, amikor nem a vérontást, hanem a békés megoldást teszi első helyre², ám mivel a cél változatlanul a másik fél terveinek megghiúsítása, ehhez a nyers erő alkalmazása helyett ravaszságra van szükség. A nagy stratégia könyve a félrevezetések egész tárházát tartalmazza: „ha képesek vagyunk valamire, tegyünk úgy, mintha nem lennénk képesek”, „ha valamit felhasználunk, tegyünk úgy, mintha nem használnánk fel” és még hosszú a sor.³

Vitathatatlan, a kínai politikára és viselkedés-kultúrára ezek a hagyományok mély hatást gyakoroltak. Ugyanakkor a más tradíciókon nevelkedettek ezt az elméletet és

* Polonyi Péter (1935-) A Pekingi Egyetem kínai nyelv- és irodalom szakán végzett (1961), 1961-1969 Hopp Ferenc Kelet-ázsiai Művészeti Múzeum, 1969-1990 MSZMP KB Társadalomtudományi Intézete tudományos munkatársa, több Kínával kapcsolatos népszerűsítő munka szerzője.

Eredetiben megjelent: Ershiyishiji, 2006. február (93.szám) Hongkong; Guangming Guancha 2006. június 14. Kínai Népköztársaság; Boxun internetes folyóirat (megjelenési hely jelöletlen) 2006. június 18.

¹ Balassi Kiadó, 1995, p. 15.

² i. m.: p. 25. “Nem is harcolni, mégis alávétetni az ellenséges sereget: ez a legjobb a jók között. Így a legjobb hadsereg az, amelyik megghiúsítja az ellenség terveit; csak ezután következik az, amelyik szétzúzza az ellenség szövetségeseit, majd utána az, amelyik harcot vív az ellenséges sereggel, s végül az a legrosszabb, amelyik városfalakat kezd ostromolni.”

³ i. m.: pp. 15-16.

gyakorlatot látva kételkedni fognak a kínai fél szavahihetőségében. Különösen így van ez, amikor a háború és béke mindig is stratégiai fontosságú kérdéseiről van szó.

Vegyük például napjaink egyik legismertebb kínai politikai jelszavát, amelyet írásunk címéül választottunk. A reform és nyitás politikájának a 70-es évek végén történt meghirdetését követően Kína a század végéig megnégyszerezte GDP-jét, és ugyanilyen lendülettel folytatta az építőmunkát a XXI. században is. Különösen felgyorsult a fejlődés, a külföldi tőke beáramlása a WTO-ba 2001-ben történt belépést követően. Mivel az ópiumháborúban elszenvedett vereség óta tartó, másfél százados lemaradás behozásáról van szó, a kínai pártpropaganda a nemzeti érzelmekre hivatkozó jelszót keresett és talált Kína egész arculatát megváltoztató fejlődéséhez: a sajtó, a vezetők „Kína felemelkedéséről” kezdtek beszélni.

Később a szlogen átalakult, külföldre gyakorolható, félelmet keltő hatását azzal oldották fel, hogy a *felemelkedés* elé odatették a „békés”-t is. Hu Jintao államelnök-pártfőtitkár, aki 2002 óta áll a Kínai Kommunista Párt élén, s a jövőre esedékes kongresszuson minden valószínűség szerint újraválasztják (a kínai vezetők két cikluson át tölthetik be ugyanazt a tisztséget) különösen kedveli a „békés felemelkedés” fordulatát.

A kérdés összetett. Ami Hu őszinteségét illeti, két lehetőség van. Elképzelhető, hogy valóban hisz abban, amit mond, de az is, hogy ő is csupán Szun-ce tanítványa. Bár fontos, hogy egy ekkora hatalom vezetője valójában hogyan is vélekedik a jövő nagy kérdéseiről, az igazán érdekes mégsem az, hogy a jelszó megfogalmazói mit gondolnak magukban, hanem az, hogy a jelszó jegyében folytatott politika, a „felemelkedés” egyéb vonzatai pozitív eredményeket hoznak-e, vagy maguk is nemzetközi konfliktusokat keltő tényezőkké válhatnak, függetlenül a kezdeményezők eredeti szándékától.

Azért is érdemes a reálfolyamatok mélyére néznünk, mert valamennyien, akik a mai Kína látványos fejlődésével találkozunk, hajlamosak vagyunk megelőlegezni ennek az országnak a töretlen fejlődést. Pedig a kínai társadalom egyes rétegei között olyan életszínvonalbeli eltérések feszülnek, amelyek nem megfelelő kezelés esetén súlyos következményekkel járhatnak, s végső soron a jelenlegi bel- és külpolitika alapjául szolgáló konszenzus felborulásához vezethetnek.

Néhány éve széles körben elterjedt a „Kína nemet mondhat” című munka – az egyik budapesti kínai újság folytatásokban közölte – amely a Nyugattal szembeni keményebb fellépés híve volt, ami arra utal, hogy az ilyen nézeteknek is voltak-lehetnek hívei odafent és odalent is.

Katonai vezetők korábban is tettek a politikusok hangütésétől eltérő, harcias nyilatkozatokat, amelyek közül Zhu Chenghu tábornoké váltotta ki a legnagyobb nemzetközi visszhangot.

A vezérőrnagy, a Nemzetvédelmi Egyetem dékánja (egyek források szerint a Kínai Vörös Hadsereg egyik alapítójának, Zhe De marsallnak az unokája) 2005. július 14-én nyugati újságírók kérdéseire válaszolva közölte, ha az Egyesült Államok beavatkozik a tajvani kérdésbe, akár csak olyan formában is, hogy hagyományos fegyvereinek lövedéke egy kínai hajót ér, Kína nukleáris csapást mér az amerikai nyugati part nagyvárosaira. A kínai külügyminisztérium – kérdésre – elég nehézkesen határolta el magát a kijelentéstől. (Arra az első atomrobbantásukkor tett nyilatkozatukra hivatkozva, hogy országuk elsőként senki ellen nem alkalmazza ezt a fegyvert, s hogy a tábornok nem hivatalos álláspontot fejtett ki.) Ugyanakkor kínai internetes fórumokon sokan helyeselték a kardcsörtetést.

Még bonyolultabbá teszi az ügyet, hogy egy külföldi internetes újság közzétette Zhu tábornok egy titkos tanácskozáson tartott állítólagos felszólalásának szövegét, amelyben a világháború a túlnépesedés és nyersanyaghiány következtében természeti törvényként ható, elkerülhetetlen voltárról beszélt, egyben előnyösnek ítélve egy megelőző kínai csapást. Ennek rövidített szövegét a hongkongi Cheng Ming folyóirat 2005 augusztusi száma mint a titkos pekingi „katonai doktrínát” közölte. Épp az általuk az internetes szövegből kihagyott részekből derül azonban egyértelműen ki, hogy Zhu kisebbségi véleményt képviselt a tanácskozáson, ha egyáltalán elmondta mindazt, amit a publikált anyag tartalmaz. Ugyanakkor a szövegnek valami valóságtartalma mégis lehet, mert egyes állításaival (Zhu említése nélkül) a hivatalos kínai sajtóban is vitatkoztak.⁴

Az incidens után a politikusok még erőteljesebben hangoztatták országuk békés szándékait, a kutatók pedig lépten-nyomon olyan építőmunka képét vázolják fel, amely összeférhetetlen bármiféle háborús tervekkel. Többek között Kína gyorsuló urbanizációs folyamatáról, amely a társadalmi feszültségek levezetésében is fontos szerepet játszik, s bizonyos értelemben az egész gazdasági fejlődés motorjának tekinthető. A városoknak több munkaerőre van szükségük, a magasabb városi életszínvonal különben is vonzza a túlnépesedett falvak lakóit. Valamikor a falvakban akartak ipart létrehozni, mára azonban a „helybenmaradásos” modellt az urbanizációs váltotta fel.

Ha nagyobb időintervallumot vizsgálunk, ez az éles irányváltás szembeötlő, a hozzá vezető belső vitákba azonban nem nagyon nyílik betekintésünk. Szerencsére léteznek olyan, külföldön élő kínai kutatók, akik átjárnak azokon a falakon, amelyeken mi nem tudunk. A

⁴ Részletesebben lásd Polonyi Péter: Újabb pekingi talányok, Élet és Irodalom Online 49. évfolyam, p. 34.

Nagy-Britanniában élt, Kínában és Kínán kívül egyaránt publikáló Yue Jianyong, például ezek közé tartozik.

Noha nem értünk egyet a hongkongi kínai egyetemen szerkesztett „Ershiyishiji” internetes folyóiratban 2006. februárjában megjelent „Békés felemelkedés – realitás vagy vágyalom?” című tanulmányával, amely egyenesen Kína első emberének kedvenc jelszavát veszi célba, érdemesnek tartjuk megismertetni vele a magyar olvasót. Az írás ugyanis a tudomásunk szerint a Kínai Népköztársaságban kiadott „Guangming Kuancha” 2006. június 14-i számában is napvilágot látott, majd négy nappal később átvette a „Boxun” nevű, valahol Kínán kívül szerkesztett internetes fórum, most már persze szelidített címen. (Kína felemelkedésének alapvető útja a hazai gyártóipar általános, önerőből történő felvirágoztatása). Az eddig elmondottakból ugyanis egyértelműen kiderül, hogy Kínában nem mindenki ért egyet a hivatalos bel- és külpolitikával, máskülönben Yue írása semmilyen címen sem jelenhetett volna meg.

Van tehát, aki csak amerikai érdekeket szolgálónak látja a globalizációt, torz jelenségnek tartja az urbanizációs boom-ot, túlzottnak véli a külföldi tőke térnyerését, s kivitelezhetetlennek a „békés felemelkedést”, hiszen ha nem a belső, hanem a külső piacra építve akarják országukat fejleszteni, ez könnyen a piacokért és a nyersanyagokért vívott háborúhoz vezethet. (Yue önellentmondása, hogy egy teljesen befelé orientált fejlesztés is éppen úgy igényel nyersanyagokat, mint a mostani.)

Az ország eredményei éles ellentétben állnak Yue aggodalmaival, hiszen Kína sokat profitált a fennálló világrendhez való, a kölcsönös függőségen alapuló alkalmazkodásából, ugyanakkor a vezetés az e folyamat során jelentkező torzulásokat maga is korrigálni igyekszik. A probléma persze létezik, de kezelhetőnek tűnik.

Túlzás a rövid időszakra vonatkozó adatsorból messzemenő következtetéseket levonni (például a fogyasztásról), de nyilván az sem véletlen, hogy napjainkban a politika mindent megtesz a falusi vásárlóerő növelése érdekében. Lehet, hogy ha a két véglet között meghúzzuk a középarányost, akkor a XIX. századi Anglia fog kijönni, de aki a mai kínai utcákon sétál, nem ilyen benyomást szerez.

Mindenesetre ismerkedjünk meg Yue ellentmondásos, de nem érdektelen gondolatmenetével, s ki-ki vonja le belőle a saját következtetéseit.⁵ Sajnos a három említett

⁵ Bármennyire fontos kérdés is Kína fejlődésének meghirdetett útja, egy rövid ideje hatalmon lévő első embernek lehetnek kedvelt fordulatai, de nincsen abban a helyzetben, hogy az ideológia támadhatatlan részeként védelmezze megfogalmazásait. Legyen bármi is az oka annak, hogy 2006 augusztusában három kötetben váratlanul kiadták Kínában a korábbi első ember, a másfél évtizeden át meghatározó jelentőségű, s azóta szinte elfelejtett Jiang Zemin műveit, ezeknek már országos tanulmányozására lehet buzdítani. Az ő tétele, a "három képviselő" arról szól, hogy a

szöveg közül csak az internetes változat állt rendelkezésre a fordításhoz, amely nem számozta be a lábjegyzeteket, s nem jelölte meg a helyüket a főszövegben.

„Békés felemelkedés”: Különböző olvasatok

Azt követően, hogy Kína 2001 decemberében belépett a Világkereskedelmi Szervezetbe (WTO), gazdasága tartósan gyorsütemű fejlődésnek indult, a külkereskedelem és a külföldi beruházások méretei drámaian bővültek, ami egyrészt fokozta Kína befolyását a világgazdaságra, másrészt határozott csapást is mért a nemzetközi kapcsolatokra. Ezzel egyidejűleg az ország katonai kiadásai is tartós növekedésnek indultak, „Kína felemelkedése” ily módon az egész világ érdeklődésének középpontjába került.

Kína valóban felemelkedne? Ebben ma már mintha nem sokan kételkednének, de mit is jelent „Kína felemelkedése”? Az Egyesült Államokban, Japánban és más nyugati országokban az uralkodó nézet az, hogy Kína szükségszerűen az első világháború előtti második német birodalom példáját követve, az iparosítás gazdasági erejére támaszkodva, a fegyverkezési hajsza bővítésével kihívást intéz a fennálló nemzetközi rend ellen. Kínán belül viszont a vélemény-nyilvánítók többsége azt vallja, hogy az ország a gazdaság globalizációjának és a jelenlegi nemzetközi rendnek haszonélvezője, ezért a kínai gazdaság növekedési ütemének fenntartása szempontjából rendkívül fontos, hogy az Egyesült Államokkal fenntartsa az együttműködő partnerkapcsolatokat, óvja a nemzetközi rend stabilitását. A kínai kormányideológusok folyvást azt magyarázzák az Egyesült Államoknak, hogy Kína súlyos nyersanyag-hiányban szenved, nagy környezeti nyomásnak van kitéve. Az országban társadalmi konfliktusok fenyegetnek, ezért fő figyelmüket a gazdasági fejlődésre és a társadalmi stabilitásra, tehát belpolitikai kérdésekre fordítják. Kína a kelet-ázsiai rend védelmezőjét tiszteli az Egyesült Államokban, nem törekszik hegemoniára vagy a világfolyamatok irányítására, Peking egyre jobban integrálódik a világgazdaság rendjébe, kereskedelem és befektetések békés eszközei révén törekszik a világ nyersanyagforrásainak megszerzésére, valamint a hazai piac szüntelen szélesítésével „a világ társadalmi számára még több lehetőséget, nem pedig fenyegetést jelent”, s ily módon valósítja meg a „békés felemelkedést”.

kommunista párt az élenjáró tudományt, élenjáró kultúrát és az egész népet képviseli (ez utóbbi tette lehetővé az új középosztály belépését a pártba), vagyis a mai Kína gyakorlatáról, kánonná emelése tehát kedvez a mai vezetésnek. (Még akkor is, ha netán előtérbe állítói nem feltétlenül Hu tekintélyét kívánták öregbíteni vele.)

Az Egyesült Államok erre úgy reagál: sok ország szeretné, ha Kína a „békés felemelkedés” útját járná, de nincs azért olyan közöttük, amelyik a saját jövőjét tenné kockára érte. Az amerikai piacnak a kínai fejlődés érdekei szempontjából nagy a fontossága. Ám figyelmeztetni kell Kínát, hogy az amerikai piac Kína előtti nyitottságát nem szabad magától értetődő dolognak tekinteni; az a körülmény, hogy energiahordozók érdekében Kína kész együttműködni Szudánnal, Iránnal és más országokkal, rossz fényt vet Kína erkölcsi arculatára, s megkérdőjelezi, hogy vajon Kína e nemzetközi rend „felelős tagjaként” viselkedik-e, s ezt belpolitikai lépésnek kell-e tekinteni.

Mindez arra mutat, hogy az Egyesült Államok nem fogadja el Kína magyarázatát, amely az ország felemelkedését „békésnek” határozza meg. Éppen ellenkezőleg. Azok között a belső feltételek, amelyek mellett az Egyesült Államok „üdvözli” Kína békés felemelkedését, s a pekingi vezetés bel- és külpolitikai alapirányvonalai között áthidalhatatlan az ellentét. Ezért „Kína felemelkedését” az Egyesült Államokban valójában inkább „kínai fenyegetésnek” látják. Az amerikaiak „Kína felemelkedésével” kapcsolatos aggodalmait befolyásolja még az Egyesült Államokban uralkodó helyet elfoglaló új-realista nemzetközi politikai gondolkodás erős hatása. Ez az elmélet azt hirdeti, hogy az államok közötti hatalmi harc elkerülhetetlenül maximalizálódik és összeütközéshez vezet. Ahhoz, hogy az újonnan feltörekvő országok saját gazdasági erejüknek megfelelő nemzetközi pozícióra tegyenek szert, elkerülhetetlenül hadat kell üzenjenek a hegemónnak. Ezért Kína felemelkedését, függetlenül attól, hogy békés úton történik vagy sem, az Egyesült Államok mindenképpen fenyegetésnek fogja érezni.

Ami a jelenlegi szakaszt illeti, egyáltalán nem felel meg a történelmi tényeknek, ha Kínát egy kalap alá vesszük az első világháború előtti Németországgal. Mindenekelőtt gazdasági pozíciójuk tér el egymástól: Németország az első világháború előtt már befejezte az iparosítást. Gazdasági ereje meghaladta Angliáét, és csupán az Egyesült Államok előzte meg. Igen erős tőke- és technika exportáló képességgel rendelkezett. Közép-Európában, Közel- és Közép-Keleten, valamint Latin-Amerikában igen jelentős politikai és gazdasági befolyásra tett szert.

Jóllehet Kína a gazdaság méreteit tekintve a világ élvonalában helyezkedik el, de még messze áll attól, hogy iparosodottnak lehetne nevezni. Az ipari technológia és az állam modernizálásának egész színvonalát tekintve még meglehetősen jelentős távolság választja el a fejlett országoktól. Ezenkívül más nemzetközi helyzetben élünk. Az első világháború előtti Németországot egy Európa-központú multipoláris világ vette körül, s az egymaga külön kategóriát képviselő Németország önállóan is képes volt az európai egyensúly felborítására, s

rendelkezett egész Európa leigázásának szándékával és képességével. Kína viszont egy egypólusú világban található, amelyben az Egyesült Államok teljes fölényrel rendelkezik, s Kínának nem is áll szándékában, de nincs is gazdasági, politikai és katonai ereje ahhoz, hogy általánosan szembehelyezkedjen az Egyesült Államokkal.

Ez a könnyűszerrel felismerhető különbség nem maradt észrevétlen a nyugati stratégiák megfigyelők előtt, ám a „kínai veszély” hangsúlyozása minden értelemben véve hasznosnak bizonyult az amerikaiak számára Kína stratégiai megfékezése, sőt egy megelőző csapás mérése szempontjából is. Ez arra készíti Kínát, hogy ne legyen más választása, mint az, hogy elfogadja az Egyesült Államok vezető szerepét a nemzetközi rendszerben. Más szóval Kína békés felemelkedése térben korlátozott, egyre szorosabban gúzsba kötik az Egyesült Államok vezette egypólusú nemzetközi rendszer erős kötelékei. Ebben rejlik a lényege annak, hogy az Egyesült Államok miért hangsúlyozza mind erőteljesebben, hogy Kínát mind gazdaságilag, mind politikailag végérvényesen integrálni kell a nemzetközi rendszerbe.

Csak az nem érthető, hogy miért hangsúlyozza folyvást Kína is a nemzetközi gazdasági és politikai rendszerbe való integrálódás rendkívüli fontosságát, ezt tekintve a „békés felemelkedés” alapvető útjának. Hogyan jöhet létre ilyen furcsa nemzetközi politikai jelenség? A választ magában „Kína felemelkedésében” kell keresnünk.

„Kína felemelkedésének” alapja: a gazdaság növekedése

A „Kína felemelkedése” terminus a múlt század 90-es éveinek derekán, illetve annak második felében jelent meg először. Akkoriban a kínai gazdasági növekedés üteme viszonylag gyors volt, a gazdaság összvolumene a világranglistán egyre előbbre ugrott. Egyes nyugati tudósok ezzel kapcsolatban kétségeiknek adtak hangot, s azt a véleményt fogalmazták meg, hogy a kínai gazdaság tényleges ereje pusztán a közepes méretű hatalomával, Brazíliával egyenértékű, s a nemzetközi politikában nincs megfelelő súlya. 2001-ben, Kína WTO-ba történt belépése kapcsán a helyzet minőségileg megváltozott. Mindenekelőtt Kína a világgazdaságba való integrációjának üteme nagymértékben felgyorsult, s miközben az egész világ gazdasága általános recessziót élt át, a kínai gazdaság fejlődési üteme messze a többiek előtt járt.

Napjainkra a kínai GDP világviszonylatban a negyedik helyre emelkedett (a 2005 évi gazdasági összeírás utáni kiigazított eredmény), a külkereskedelmi forgalma a harmadik legnagyobb, devizatartalékait csak Japáné előzi meg.

Másrészt, mivel a hazai nyersanyagforrások hiánya egyre nagyobb, Kína a tengeren túlról nagy mennyiségben importál energiát és nyersanyagot, s az importált mennyiség drámai változásokat eredményezett a világ nyersanyagkínálatának és keresletének szerkezetében, amivel bizonyos mértékig csapást mért az egész világgazdaságra. Mind gyakrabban kerülnek felszínre egyrészt Kína, másrészt az Egyesült Államok, Japán és más fejlett országok érdekütközései a stratégiai fontosságú nyersanyagok kérdésében. Az energia-szolgáltatás biztosítása céljából Kína az elmúlt néhány évben korábban nem tapasztalt ütemben és méretekben eszközölt beruházásokat Közép-Ázsiában, Latin-Amerikában, illetve Afrikában és más, nyersanyagokban gazdag országban, aminek megfelelően ott politikai befolyása is megnövekedett.

Harmadrészt a kínai gazdaság gyorsütemű fejlődése és magasfokú nyitottsága következtében jelentkező „átszivárgó” hatása konkrét tartalommal töltötte meg Kína és az ASEAN kapcsolatait, aminek eredményeként az ASEAN országokban jelentősen csökkent a Kínával szembeni ellenséges érzület, s ennek megfelelően növekszik Kína befolyása ezen országok körében. Kína új Ázsia-politikája - a „szárazföldi szomszéd”, „békés szomszéd”, „gazdag szomszéd” - szemmel láthatóan eredményesnek bizonyul Délkelet-Ázsiában. Ez az alapvető oka annak, hogy „Kína felemelkedésének” tételét a nemzetközi életben általánosan ismerik és elismerik.

A kérdés csupán az, hogy a kínai gazdasági növekedés vajon hosszantartó lesz-e. Kínának az a módszere, hogy a külkereskedelmet és a befektetéseket használja fel a világ nyersanyagforrásainak megszerzésére, vajon teljesen megbízhatóan működő módszer? Lévén, hogy Kínának elengedhetetlenül szüksége van ezekre a nyersanyagokra, ha a világ nyersanyagainak megszerzésével kapcsolatban kibékíthetetlen ellentétekbe keveredik a fejlett országokkal, ezzel megtörik a „békés felemelkedés”.

Vajon ebben a helyzetben hogyan boldogul majd az a Kína, amelyet a nemzetközi rendszer számos köteleke köt? Hogyan lehetséges, hogy a kínai gazdasági növekedés számára „rendkívül kedvező” nemzetközi rend végül is szétrombolhatja a kínai gazdaságot vagy saját magát? Mindezeknek a problémáknak a középpontjában az a kérdés áll, hogy mi is a konkrét tartalma a kínai gazdasági növekedésnek!

A gazdasági növekedés lényege

A világ országainak nagyobb részétől eltérően a kínai gazdasági növekedés fő mozgatóereje nem a hazai fogyasztásból származik. Mivel a 90-es évek óta a szegények és gazdagok közötti rés folyamatosan egyre szélesebbre nyílik, ez oda vezetett, hogy csökkent az egész társadalom vásárlóereje, s a fogyasztási cikkek iránti kereslet növekedése rendkívül lelassult. A fogyasztás részaránya a népgazdaságban 50% körül mozog, ezért a gazdasági növekedést elsősorban a tőkebefektetések bővítésére és a külkereskedelemre épül. Kína ma az iparosítás folyamatában halad, a népgazdaságban az uralkodó helyet a gyártóipar foglalja el, ez az ágazat biztosítja a társadalmi foglalkoztatást, a gazdasági növekedés fő ereje innen származik. Ám a gazdaság gyors növekedésének álcája alatt a hagyományos kínai gyártóipar a külföldi tőke és az alacsony minőségű termékek konjunktúráján fellendülő új gyártóipar „behelyettesítő tevékenységének” erős hatására viszonylag kis mértékben fejlődik, s az egész 90-es évtized folyamán Kínában is megjelentek a deindusztrializáció (az ipar egy helyben topogásának) világos jelei.

Éppen a gazdaság globalizációja, amelynek a kereskedelem és befektetés liberalizációja képezik az alapvető sajátosságait, lett az új forrása a kínai gazdasági növekedés mozgatóerejének. 2001 óta a fejlett országok multinacionális cégei egymás után költöztették át Kínába gyártóiparukat, ami nyilvánvalóan meggyorsította a kínai ipar növekedését. Ám a multinacionális cégek elsősorban nem azért eszközöltek beruházásokat Kínában, hogy meghódítsák az ottani fogyasztói piacot. A céljuk az volt, hogy a 90-es évek végére a kínai piac alapvető megszerzésének bázisán, Kínát minimálisra leszorított önköltségű termelési központtá téve nagy volumenben exportáljanak az uralmuk alatt álló világpiacra. Ez a taktika rendkívül sikeresnek bizonyult: a kínai külkereskedelem 60, a korszerű csúcstechnikai termékek kivitelének közel 90%-a a külföldi tőke kezében van. (1. tábla); a multinacionális cégek a kínai piacon keresztül valósították meg a legeszményibb globalizált működést, óriási versenykihívást jelentve a kínai termelési ágazatoknak.

1/a tábla: Kína külkereskedelme 2005-ben (januártól decemberig) a vállalatok jellege szerinti statisztikai bontásban (milliárd USD-ben)

2005	export (aránya %-ban)	import (aránya %-ban)	a kereskedelem egyenlege
külföldi tőkés vállalat	444.21 (58.3)	387.51 (58.7)	+56.7
állami vállalat	168.81 (22.2)	197.20 (29.9)	-28.39
egyéb vállalat, ebből	148.98 (19.5)	75.41 (11.4)	+73.57
kollektív vállalat	36.51 (4.8)	20.52 (3.1)	+15.99
magánvállalat	112.23 (14.7)	53.98 (8.2)	+58.25
hazai vállalat	317.79 (41.7)	272.61 (41.3)	+45.18
Összesen	762.00 (100)	660.12 (100)	+101.88

1/b tábla Kína 2005 évi csúcstechnológiai termék külkereskedelme a különböző vállalat típusokban (milliárd USD-ben)

2005	export (aránya %-ban)	import (aránya %-ban)	a kereskedelem egyenlege
külföldi tőkés vállalat	192 (88)	157.98 (79.9)	+34.02
állami vállalat	16.15 (7.4)	28.22 (14.3)	-12.07
egyéb vállalat, ebből			
kollektív vállalat	3.98 (1.8)	3.08 (1.8)	+0.9
Magánvállalat	6.11 (2.8)	8.38 (4.2)	-2.23
hazai vállalat	26.25 (12)	39.73 (20.1)	-13.48
Összesen	218.25 (100)	197.71 (100)	+20.54

Forrás: Kínai Vámstatisztika, Lásd Kínai Kereskedelmi Minisztérium Terv- és Pénzügyi Adatbázis

A külföldi vállalatok versenyének hatalmas nyomása alatt a kínai gyártóerő szakadatlanul hanyatlik, főként a gyártóipar magvát jelentő szerelő-gyártóiparban, a hazai nyomtatott áramkörök 95, a számjegyzérelt csúcsteszttergpadok több mint 70%-át, a fényelektronikus gyártósorok egészét importból fedezik, a személygépkocsi gyártás és összeszerelés, valamint a textilipari gépek 70%-a importból származik. A kínai gyártóipar visszaszorulásának közvetlen eredménye, hogy csökkenőben van a kereslet a hazai felsőfokú technikai személyzet iránt, s ezzel összefüggésben kiéleződik a helyzet a társadalom egész területén a munkalehetőségekkel kapcsolatban. Mivel a gazdasági növekedés kitűzött céljai nagymértékben átpolitizáltak, a hazai társadalmi válság fokozódása a várakozással ellentétben kavardást idéz elő a politikai célkitűzésekben és a rövid távú érdekek előnyben részesítését a kormányzat részéről. Mindez azt eredményezi, hogy a hazai pénzeszközök elosztása még torzabb formát ölt (ilyen például az ingatlankereskedelem túlzott fejlesztése), ami a

gazdaságfejlesztést még távolabb téríti az iparosítás célkitűzésétől, s bizonytalan helyzetbe hozza a makrogazdaságot.

A kínai gazdasági növekedés az iparosítással való szembeállítás, valamint a gazdaságpolitika eltérése az iparosítás célkitűzésétől mind ugyanazt az alapvető ténytet tükrözi: a gazdaság globalizációja a kínai iparosítás kemény kerékkötőjévé vált; a WTO előírásai által szigorúan gúzsba kötött kínai kormány szinte még olyan termelésélénkítő irányvonal alkalmazására is képtelen a gyártóiparban, mint amelyet Japán és Dél-Korea fogatosított a hidegháború idején. Ez a két ország iparosítása hasznot húzott a hidegháború bipoláris nemzetközi rendjének történelmi lehetőségéből. Az Egyesült Államok a Szovjetunió megfékezésének stratégiai megfontolásából, nem csupán megengedte e két kelet-ázsiai tőkés országnak, hogy egyoldalúan megnyissa a piacát, s nagymennyiségű tőkével és technikával támogatta, hanem olyan lépések fogatosítását is engedélyezte a számukra, amelyekkel a védelmezheték a termelést, korlátozhatták az importot, a külföldi tőke behatolását. Újöllehet Kína a hidegháború zárószakaszában az Egyesült Államok szövetségese lett, ám széles befolyást gyakorló szocialista nagyhatalomként nem tartozott az Egyesült Államok uralta tőkés világrendszerhez, ezért az Egyesült Államok és a többi nyugati ország továbbra is szigorú gazdasági és technikai blokádtal tartotta.

A hidegháborút követően létrejött az Egyesült Államok vezette egypólusú nemzetközi rend, amelyben szükségszerűvé vált a gazdaság globalizációja. Ez a jelenség az Egyesült Államok által gondosan ellenőrzött nemzetközi rend bázisán, a liberalizált kereskedelem és a beruházások nagyarányú ösztönzésének és kodifikálásának alapján teljesedett ki. Washington azért vált a gazdaság globalizációjának tevékeny előmozdítójává, mert a kodifikált globális gazdaság olyan erővel terjeszkedett, amelyet nem lehetett megfordítani, s a legjobban kedvezett annak, hogy a kodifikálás monopóliumát kézben tartó Egyesült Államok érvényre juttathassa gazdasági és technikai fölényét. Ezért az USA úgy intézte gazdasági ügyeit Kínával, hogy egyrészt továbbra is életben tartotta a kínai csúcstechnika import ellenőrzésének rendszerét, másrészt vonzotta a hatalmas kínai piac, ezért egyre újabb és újabb tárgyalási fordulókön elérte, hogy Peking megnyissa hazai piacát.

Ez a politika nagy vonzerőt gyakorolt a kínai fejlesztési stratégiára: ahhoz, hogy Kína megvalósíthassa a gazdasági növekedéssel kapcsolatos célkitűzéseit, viszonylag kedvező feltételekkel be kell kapcsolódnia a gazdaság globalizációjába.

Ám a világgazdaság történetében a megkésett fejlődésű ipari országok egyike sem a „viszonylag kedvező” feltételek mentén fejlődött, hanem kivétel nélkül erőteljes kormányzati

beavatkozással (Egyesült Államok és Németország), vagy egyúttal kihasználva a technológiai felzárkózásra a kedvező nemzetközi légkört (Japán, Dél-Korea). Az Egyesült Államok tökéletesen tisztában van ezzel, de kihasználja azt a körülményt, hogy piacosítás irányába haladó kínai reformok szükségszerűen erős igényt teremtenek a nemzetközi piacon való jelentkezésre. A globalizáció „békés” módszerével arra csábítja Kínát, hogy a nemzetközi politikai és gazdasági rend tagjává akarjon válni, s ezeknek a szabályai alá vesse magát, ami egyébként nyilvánvalóan sokkal bölcsebb és eredményesebb módszer, mint amelyet a Szovjetunióval szemben alkalmaztak (amelyet annak idején a kapitalizmus globális rendszerén kívül rekesztettek). Ez az a következetesen alkalmazott irányvonal, amelyet a 70-es évek végén megindult kínai reform és nyitás kezdete óta az egymást követő amerikai kormányok Kínával szemben alkalmaznak.

Ebből látható, hogy milyen elképzelhetetlenül nagy nehézségekbe ütközik úgy iparosítani, hogy közben Kína teljes mértékben részt akar venni a gazdaság globalizációjában, s alá kívánja vetni magát a fennálló nemzetközi rendnek. Jelenleg Kínában, mint a fejlődő országokban, messze a belső piac nyitottsága vezet, sőt ez még meg is haladja számos fejlett tőkés hatalomét, ám Kína összesített versenyképessége, különösen a legdöntőbb technikai innovativitás vonatkozásában szinte az utolsó helyet foglalja el a világ legfontosabb hatalmainak ranglistáján. (2. táblázat)

2.tábla A világ 25 legnagyobb gazdasági hatalmának 2005 évi versenyképességi rangsora (a táblázatba a 9 legfontosabb országot vettük fel)

Ország	Sorrend	makrogazdaság stabilitása	vállalati versenyképesség	technikai innováció	vállalati befektetés	humántőke	piaci nyitottsági fok
Egy. Államok	1	1	2	2	5	2	22
Németország	5	4	15	6	16	7	15
N.-Britannia	5	5	4	12	12	10	12
Japán	8	22	21	21	5	11	24
Franciaország	12	3	22	9	22	20	19
Koreai Közt.	13	15	11	15	17	5	5
India	22	23	24	21	19	27	23
Kína	24	24	12	25	21	25	9
Oroszország	25	25	24	24	14	-	-

Forrás: Delay, (Nagy-Britannia) 2005 Kutatási beszámoló.

* A piaci nyitottság fokában nyolc ország előzi meg Kínát: Írország, Belgium, Hollandia, Ausztria, Koreai Köztársaság, Svédország, Finnország és Kanada.

Valójában azzal, hogy Kína belépett a Világkereskedelmi Egyezmény által megszabott „egyenlő felek globális versenyének” keretei közé, egész saját gyártóiparát a termelés legaljára szorította vissza. Az import és a külföldi tőke kettős szorítójában a kínai gyártóipar jórészt csupán alacsony technikai színvonalú termeléssel foglalkozhat, így a globalizált nemzetközi együttműködés látszatra „win-win pozíciójú” kapcsolatában a kínai gyártóipart rendkívül alacsonyra értékelik, amelynek egyáltalán nincs ereje nagyvolumenű K+F-re, amivel a technikai innovativitását növelhetné. Ez a helyzet szükségszerűen ahhoz vezet majd, hogy tovább szélesedik a technikai rés, amely Kínát az iparosodott országoktól (és területektől) elválasztja (3. tábla). Így tehát az ország gazdasága képtelen lesz megszabadulni a külföldi tőkétől és technikától való egyre súlyosabb függőségtől, ha pedig ezt a tendenciát időben nem sikerül megfordítani, akkor Kínának a technikai beéréshez és leghagyáshoz, valamint az iparosításhoz fűzött reményei szappanbuborékként pukkannak majd szét.

3. tábla A világ K+F terén első nyolc országa

sorrend	ország/terület	a világmennyiség %-a
1.	Egyesült Államok	42
2.	Japán	21
3.	Németország	6.3
4.	Nagy-Britannia	5.4
5.	Franciaország	4.6
6.	Svájc	2.8
7.	Svédország	2.2
8.	Tajvan	2.2
Az összes többi ország		13.6

Forrás: Nagy-Britannia Kereskedelmi és Ipari Minisztériumának legújabb adatai, idézi a The Economist 2005. október 27. száma.

A fentiekből világos, hogy a fejlődő országok közé tartozó Kína esetében az olyan gazdasági növekedés, amelyet nem kísér iparosítás, nem vezethet igazi modernizáláshoz. A kínai gazdaság gyorsütemű növekedése, amelynek jelenleg szemtanúi lehetünk, valójában rendkívül alacsony nyereséghezámú, „szegény-módi növekedés”, amelyet nem támogat meg a gyártási technológia előrelépése, s „Kína felemelkedésének” alapvető tartalmát éppen a gazdaság méreteinek ez a látszólagos kiszélesedése képezi, amelynek hatására értelmünk könnyen érzelmeink befolyása alá kerül.

Nyilvánvaló, hogy az efféle, alacsony technikai színvonalú, bárki más által is előállítható termékek tömegtermelésén alapuló „felemelkedés”, nehezen válhat olyan erőteljes tartóoszloppá, amelyre a Kína környékén kialakuló nemzetközi gazdasági kapcsolatokban szükség van, amelyek erősítik Kína tárgyalási pozícióit és tekintélyét a nemzetközi rendben.

A gazdasági növekedés fenntarthatósága: a „békés felemelkedés” nehézségei

Az a helyzet, még ha csupán a gazdasági növekedésben határozzuk is meg „Kína felemelkedésének” alapvető tartalmát, a globalizáció Kína számára teremtett gazdasági növekedési lehetőségének és de-indusztrializációjának kettős hatása nem érvényesülhet tartósan. Mivel Kína iparosítása egy helyben topog, ez rontja a gazdasági növekedés belső és külső feltételeit, amelyet végül nehéz lesz továbbra is fenntartani.

Ez két vonatkozásban mutatkozik meg. Először is, mivel a kínai gyártóipar technikai szintje alacsony, a gyártásnak kevés behatolási akadállyal (entry barrier) kell megküzdenie, a viszonylag magas nemzeti felhalmozási ráta egy olyan rendszer feltételei között, amely felszínesen csak a gazdasági növekedést hajhássza. Mindez könnyen oda vezethet, hogy túl sok tőkét fektetnek be az alacsony technikai színvonalon álló gyártóiparba, így súlyos felesleg jön létre a termelői kapacitásban, aminek eredményeként a kínai makrogazdaságban elhúzódozó deflációs helyzet alakul ki. Ilyen körülmények között a gazdasági visszaesés megakadályozására, a „de-indusztrializáció” által teremtett foglalkoztatási válság enyhítésére egyetlen kiút kínálkozik: nagyvolumenű, olcsó export a nemzetközi piacra, elsősorban a fejlett országok piacára.⁶ Az idevonatkozó számadatok azt bizonyítják, hogy az elmúlt néhány évben a kínai gazdasági növekedés minden korábbinál nagyobb mértékben támaszkodik a külső keresletre. Az ilyen ingatag gazdasági szerkezet a kínai gazdaság és társadalom stabilitása szempontjából óriási külső kockázati tényezőt jelent.

Másodszor Kína viszonylagos előnyei azon alapulnak, s legfőként ez vonzza oda nagy volumenben a külföldi tőkét, hogy az alacsony technikai színvonalú gyártóipar termelési folyamata energia- és nyersanyag-pazarló, súlyosan környezetszennyező, s versenyelőnye a nyersanyag és a munkabér olcsóságán alapul. A kínai nyersanyagkincs azonban olcsó, de nem elég gazdag, ezért a gazdaság hosszantartó, gyors növekedése csak a hazai nyersanyagforrások teljes elfogyasztása és az élőmunka kiuzsorázása útján képzelhető el. A tények azonban azt bizonyítják, hogy a belső források kiapasztása, az ökológiai környezet teljes lerombolása,

valamint a gazdaságnak az a fejlesztése, amelynek súlyos társadalmi egyenlőtlenség megjelenése az ára, már nehezen tartható fenn tovább.

Ily módon a kínai gazdaság két, döntő fontosságú végén nagy mértékben függ a nemzetközi piactól: alsó szinten a nagy mennyiségű, gyengébb minőségű, olcsó árfekvésű terméket a fejlett országok piacán értékesítik; odafent pedig a Kína által igényelt nyersanyagforrások az Egyesült Államok által közvetlenül vagy közvetve birtokolt területeken találhatóak. A gazdasági növekedés tehát az amerikaiak által irányított nemzetközi rendszer stabilitásától függ. Így tehát Kína szép csendben felhagyott hosszú időn át követett „antihegemonista” külpolitikai irányultságával, és „békés egymás mellett élésre” törekszik az amerikai hegemonista rendszerrel.

Ám annak ellenére, hogy Kína hallgatólagosan elismeri az amerikai hegemonista rendszert, továbbra sem tudja elkerülni a kínai és amerikai államérdekek közötti összeütközéseket, amelyeket a gazdasági globalizáció szül. Ez ugyanis fékezi a kínai iparosítás előrehaladását, tovább mélyíti a kínai belső kereslet nem kielégítő voltát, s ezért a kínai termékek kénytelenek nagy mennyiségben a fejlett országok piacára áramlani, ami a fejlett országok egyes iparágáiban recessziót idéz elő, illetve a nemzetközi bevételek és kiadások arányának megromlását eredményezi. Ha ezt a folyamatot elkerülhetetlennek tekintjük, ugyanígy elkerülhetetlen következmény az is, hogy a fejlett országok belpolitikai és nemzeti érdekeiket tartva szem előtt korlátozni kívánják a kínai exportot. A kérdés lényege nem a szabad kereskedelem és a protekcionista kereskedelem harca, hanem az, hogy Kína hatalmas méretű gazdasággal rendelkező nagy ország, ami már eleve irreálissá és veszélyessé teszi, hogy gazdasági növekedésével kapcsolatos reményeit a fejlett országok belső keresletébe helyezze; s maga ugyanakkor ne rendelkezék valódi gazdasági-technikai erővel, így nélkülözze a szükséges „alku” erejét. Egy ilyen Kína alapjában véve képtelen lesz megakadályozni a szabályok rögzítéséhez és értelmezéséhez szükséges erővel rendelkező fejlett országokat abban, hogy az „igazságos kereskedelem” (fair trade) jogcímén korlátozzák Kína „szabadkereskedelmét” (free trade).

Másrészt pedig a globalizáció eredményeként Kínában hatalmas, kemény kereslet jelentkezik a világ nyersanyagai iránt, s mivel ezek jellegükből adódóan nem termelődnek újjá, a nagyhatalmak a világ nyersanyagkészletéért vívott harca szükségszerűen „zéró összegű játék” lesz. Ennek semmi köze ahhoz a kérdéshez, hogy a világ hálával tartozik-e Kínának az olcsó fogyasztási cikkekért, ráadásul az olyan stratégiai jelentőségű nyersanyag, mint a kőolaj,

⁶ 2004 végére a kínai GDP-n belül az export és import részaránya 70%-ot tett ki (kommercializálódási fok), ezen

szervesen összefügg a földterület politikai hovatartozásával, ezért túl gyors ütemben növekvő kínai importja minőségi változást visz végbe a világ nyersanyagfogyasztásában. Ez viszont nagymértékben megnöveli egyrészt Kína, másrészt az Egyesült Államok, Japán és más nagyhatalmak közötti összeütközés lehetőségét.

Alapvető kiút Kína felemelkedése számára

A fentiekből látható, hogy Kína gazdasági növekedését nagy mértékben korlátozzák olyan külső körülmények, amelyeket maga nem képes megváltoztatni, tehát Pekingnek az a vágya, hogy a nemzetközi renddel együttműködve hosszú ideig tartó békés fejlődést valósítson meg („békés felemelkedés”) nyilvánvalóan nem a realitásokon alapszik. Természetesen a piactól és a nyersanyagoktól való függés közül az utóbbi jelenti a nagyobb kihívást, mivel az előbbi kérdésben jelentkező konfliktusokat belátható időn belül továbbra is az import növelésének békés, kompromisszumos eszközével rendezni lehet. A nyersanyagok kérdésében azonban Kína nem engedhet, ha csak jószántából le nem mond a gazdasági növekedés célkitűzéséről. Ellenkező esetben az eleinte békés eszközökkel szerzett nyersanyagforrások a fejlett országok szüntelen gáncsoskodása és ellenakciói következtében a gazdasági fejlődés, valamint a mögötte meghúzódó társadalmi és politikai célok érdekében Kínának nagy valószínűséggel nem békés eszközökhöz kell folyamodnia a fejlett országokkal való nyersanyag-konfliktusainak megoldása érdekében. Ebben az esetben Kína kénytelen lesz élethalál harcot vívni az amerikai hegemonizmussal. Ez a harc már nem Kína felemelkedéséért folyik majd, csupán pusztán életben maradásáért.

Egyszóval sem a gazdasági globalizáció, sem az Egyesült Államok vezette nemzetközi rend nem engedi meg Kína felemelkedését, különösen békés felemelkedését nem. Kína felemelkedésének egyetlen alapvető útja van, ha saját erejéből sikerül fellendítenie egész gyártóiparát. Az e célhoz vezető alapvető útvonal megtalálásához tudományos, realista kutatómunkára van szükség. Csak az iparosítás, az állam és a politika modernizálása útján lehet alapvető megoldást találni az országon belüli társadalmi-politikai válságra, s csak így érhető el, hogy Kína felemelkedése valóban feltartóztathatatlan erővé váljék.

belül az export 36%-ot. Ilyen magas kommercializációs fokkal a világ nagyhatalmai között nem találkozunk.

Jegyzetek (a rendelkezésre álló szöveg nem jelöli a helyüket)

1; Robert Sutter, „Why does China Matter?” The Washington Quarterly (Winter 2003-2004).

2; Lásd John J. Mearsheimer és mások fejtegetéseit.

3; Zheng Bijian, „China’s Peaceful Rise’ to Great-Power Status”, Foreign Affairs Vol.84, Issue 5 (Sep/Oct 2005);

4; Wang Jisi, „China’s Search for Stability with America?”, Foreign Affairs Vol.84. Issue 5 (Sep/Oct 2005).

5; „Wither China: From Membership to Responsibility?” Robert Zoellick, Deputy Secretary of State Remarks to National Committee on U.S.-China Relations, September 21, 2005.

6; Van egy nyugati elmélet (a „demokratikus béke” elmélete), amely szerint demokratikus országok között nem törhet ki háború. E szerint az elmélet szerint Kína felemelkedése csak akkor lehet békés, ha politikai rendszerét demokratizálja, csak akkor nem jelent fenyegetést a világrend számára. Ebből kiindulva a nyugati politikusok és tudósok többsége nem nézi bizalommal Kína felemelkedését. Valójában az államérdekek eltérő volta miatt demokratikus országok között is lehetséges küzdelem (pl. éles konfliktus az Egyesült Államok és Japán között gazdasági érdekkülönbségek miatt), s még ha Kína végre is hajtaná a politikai demokratizálást, önmagában ettől még nem szűnne meg a kínai-amerikai szembenállás a kelet-ázsiai politikai érdekek vonatkozásában. Az amerikai újrealista szemléletet pedig éppen az jellemzi, hogy nem tesz különbséget az államok politikai rendszere között, s azon a véleményen van, hogy a nemzetközi rendben Kína felemelkedése szükségszerűen maga után vonja a hatalmi kérdések elhúzóását, a nemzetközi közösségben továbbra is anarchikus állapotok uralkodnak majd, s nehezen lesz elkerülhető a hegemon szerepet betöltő Egyesült Államok és az újonnan felemelkedő ország, Kína közötti összecsapás.

7; A Kínai Tudományos Akadémia 2005. február 18-án tette közzé „Beszámoló Kína modernizációjáról – 2005” című anyagát. Az intézményen belül e kérdéssel foglalkozó Kínai Modernizációs Központ Kínai Modernizációs Stratégiai Kutatócsoportja nagymennyiségű számadat elemzése és tudományos összehasonlítás után arra a következtetésre jutott, hogy 2002-ben Kína általános modernizációs mutatója szerint a világ 108 országa között a 69. helyen állt. 2002-ben Kína változatlanul a világ kevésbé fejlett országai közé tartozott, amelyet az élenjáró színvonalától még hatalmas távolság választott el. 2002-ben Kína az iparosodás középső szakaszában tartott, a gazdaság modernizációs szintje nem érte el a világtárgot. A beszámoló véleménye szerint, ha az egy főre jutó GDP és a gazdasági szerkezetre utaló korszakolás alapján értelmezzük a kínai gazdaság modernizációs szintjének más országok konkrét évvel jelölhető szintjéhez mérését, akkor 2002 kínai gazdasági modernizációs színvonala 1858 angol, 1892 amerikai, 1957 japán, illetve 1976 dél-koreai szintjének felel meg. Lásd „Milyen messze tart Kína a fejlett országoktól? A versenyképesség a szűk keresztmetszet.” Zhong Xin net, 2005. október 13. <http://www.chinanews.com.cn>

7; Robert Zoellick amerikai külügyminiszter-helyettes 2005. szeptember 21-én az amerikai-kínai kapcsolatok nemzeti bizottsága előtt tartott beszédében ezeket mondotta: „A két párt által adott hét amerikai elnök mind felismerte ezt a stratégiai változást (Kína globalizálódását), s annak érdekében tevékenykedtek, hogy Kínát teljes mértékben bevonják a nemzetközi rendszerbe.” Zoellick annak említése kapcsán, hogy Kínának a nemzetközi rendszerben „felelősséget érző érdekelt félnek kell lennie”, magyarázatában még külön ki is emeli, hogy ez azt jelenti: „Kínának felelőssége a számára hasznos nemzetközi rendszer erősítése, mert ezen keresztül tudja elérni... hagyományos szuperhatalmi felemelkedésének’ célkitűzését.”

8; Gerald Segal, „Does China Matter” Foreign Affairs (September/October 1999).

9; Han Xiaoping, „A kőolaj, amely elengedhetetlenül szükséges Kína modernizálásához” Kínai Energia Világháló: <http://www.china5e.com>.

10; A 90-es évek eleje óta a fogyasztás részaránya a kínai nemzetgazdaságon belül állandóan csökken, ugyanakkor az országok többségében a fogyasztás a nemzetgazdaság 65%-a körül mozog, sőt a fejlett országokban a 80%-ot is eléri.

11; A megfelelő adatok azt mutatják, hogy a kínai gyártóipar értéknövekedése alkotja a GDP mintegy 40%-át, az ipari késztermék teszi ki a teljes export több mint 90%-át, a gyártóipar állítja elő az állam költségvetési bevételeinek mintegy 50%-át, s foglalkoztatja a városi lakosság közel a felét,

12; Cheng Xiaonong: „Értelmezzük újra a kínai gazdaságot: a növekedés mozgatója és eredménye”, „Korunk Kínájának tanulmányozása” 2003.1. (Egyesült Államok)

13; A kereskedelem és befektetések liberalizálása azt jelenti, hogy nagy mértékben felszámolják a kereskedelmet gátló korlátokat, valamint hatályon kívül helyezik a befektetéseket korlátozó rendszabályok nagy részét, annak érdekében, hogy saját országuk piacát globális színvonalú játéktérre alakítsák át, amivel a belpiaci versenyt teljesen nemzetközi jellegűvé tegyék.

14; Vegyük például 2003-at, amikor a hazai gyártóipar befektetései 364 milliárd jüanra rúgtak, miközben a külföldi tőkével létesült gyártóipari vállalatokéi 36.9 milliárd amerikai dollárra (vagyis 305 milliárd jüanra), ami Kínában eszközölt összes beruházásuk közel 70%-át tette ki.

15; A 90-es évek második felétől kezdve a beruházási folyamatban a külföldi tőke felfigyelt rá, hogy a kínai piac valódi méretei nem is olyan nagyok, mint ahogyan azt eredetileg gondolták.

16, Yue Jianyong: „Az iparosítás derűlátásra okot nem adó perspektívái”, „Dushu” 2004/7

17; „A külföldi tőke komoly erővel támad, a hazai gyártóipar miként tud kitörni a blokádból?” 2005. április 5. <http://www.ca800.com/05/4-5/n21679.asp>

18; Wang Sirui: „Szakember előre figyelmeztet, hogy Kína mélyíti a különbségeket az egyes országok között”, „Diyi Caijing Ribao” 2005. november 23. Xu Kuangdi: „A kínai gyártóipar jelenlegi helyzete, s a kihívások, amelyekkel szembe kell néznie”, az Államtanács Fejlődéskutató Központja által szerkesztett Kínai Fejlődéskövető háló, 2005. április 26.

19; A külföldi tőke a kínai gyártóiparnak elsősorban a munkaintenzív feldolgozó és összeszerelő ágazataiba ruház be, ezért rendkívül korlátozott számban igényel csak műszaki-technikai személyzetet; mivel pedig a hazai gyártóipar ereje viszonylag nagy mértékben elmarad a külföldi tőkével létesült vállalatokétól, nem képes a műszaki-technikai állomány számára vonzó béreket és munkafeltételeket, ezért a felsőoktatási intézmények természettudományos-műszaki diplomásai más területre mennek dolgozni. Inkább a jobb feltételeket biztosító kereskedelmet, pénzügyi szektort és más szolgáltató ágazatokat választanak. A hazai természettudományos és műszaki szakemberek iránti kereslet csökkenése, amelyet a kínai gyártóipar recessziója vált ki, azután tovább erősíti e szakok végzőseinek a terciér szektorba történő átáramlását. Ez nem csak nem kedvez a kínai gyártóipar technikai tapasztalatai öregbítésének és innovációs képességei növelésének, de mivel a korszerű szolgáltató ipar az iparosodás alapjára épül, ha az iparosodás lelassul, akkor valójában a szolgáltatás bővülése is meglehetősen sok akadályba ütközik, s nehéz lesz még több új munkahelyet teremteni. Ezért a kínai gyártóipar hanyatlása rontja a társadalom egészének elhelyezkedési lehetőségeit.

19; Így például az urbanizáció a GDP időleges növekedéséhez vezet, de ezeknek az urbanizációs folyamatoknak a többsége, amikor a dolog nem valamilyen mértékű ipari fejlődésre épül, azon kívül, hogy a parasztságból városi szegényréteget csinál, csupán néhány egyéb befektetési szappanbuborékot fog csak fújni (mint a túlzott ingatlanpekulációt), végül pedig a vagyonomegoszlást még egyenlőtlenebbé teszi, s a makrogazdaságot még nagyobb veszélyeknek teszi ki.

20; Így például az Egyesült Államok soha nem adta meg a kínai termékeknek az általános preferenciás rendszer (GSP) keretében használatos termék kategóriájának kijáró elbírálást, csak a feltételekhez kötött legnagyobb kedvezményes vámtételek (MFN) közé sorolta, az Egyesült Államok irányítása alatt álló párizsi Arbitrázs Bizottság szigorúan korlátozta Kína és más szocialista országok csúcstechnológiai exportját és még hosszan lehetne folytatni a sort.

21; Yue Jianyong: „Globalizáció és az Egyesült Államok Kínával szemben követett stratégiája”, „Fenghuang Zhoukan” 2005/15 (2005. május 25.).

22; Azonos a 4. lábjegyzettel. Zoellick véleménye szerint leegyszerűsítés Kínát a 40-es évek végének Szovjetuniójával párhuzamba állítani, mivel Kína ma már mélyen meg van győződve róla, hogy sikerei elválaszthatatlanok a „modern világgal” való kapcsolatától, az ország jövőjének semmiképpen sem az a záloga, hogy felforgassa a fennálló nemzetközi rendszer alapvető rendjét.

23; Sőt, nem kevés hazai úgynevezett csúcstechnikai iparágazat valójában csak magára húzta ezt a gúnyát, ténylegesen olyan munkaintenzív iparágról van szó, amelyben a főbb alkatrészek importból származnak, Kínában csak megmunkálják, összeszerelik. E sorok írója nemrégiben Guangdong tartományban tett tanulmányútján ezt személyesen is tapasztalhatta.

24; Hu Chunlitől, az Állami Fejlesztési- és Reformbizottság Gyártmány- és Technikai Gazdasági Kutatóintézete igazgató-helyettesétől tudjuk, hogy Kínában az egész gyártóipar profitrátája 5-6%, míg a csúcstechnológiai iparágazban ez a mutató csupán 2-3%. Azonos a 17. jegyzettel.

25; A textil exportkvóta kérdésében Kínának 2005-ben mind az EU-val, mind az Egyesült Államokkal folytatott tárgyalása visszavonulással végződött, ami világosan mutatja, hogy még mindig nem képes megfelelő alkut folytatni a fejlett országokkal.

26; Guo Qiong, Hu Jiao „Konzílium a kínai gazdaságról” „Caijing” 143. szám (2005. október 3.)

27; Azok a gyártóipari egységek, amelyeket a multinacionális cégek áthelyeztek Kínába (beleértve az úgynevezett csúcstechnológiai gyártást is), valójában az értékláncukban mind az alsó helyeket foglalták el, a munkaintenzitívást igénylő egyszerű összeszerelést tették át Kínába.

28; Chen Guojun: „Kínai fejlődés kis pénztöbbletből”, „Zhongguo Baodao Zhoukan” 2004.január 15.

29; Kína évről-évre rohamosan növekvő nyersanyag-importja a kínai gazdaság önköltségének nagy arányú emelkedéséhez vezet, ugyanakkor pedig a hazai vállalatok egymás közötti gyilkos versenye egyre lejjebb nyomja az exportcikkek árait.

30; Kína ma már lehaladta Japánt, s az Egyesült Államok után a világ második legnagyobb kőolajimportőre lett. Egy kínai kőolajszakértő szerint az ország olajfogyasztása 2020-ra eléri az 500 millió tonnát, amelyből 300 millió tonnát importálnia kell majd, s ezzel a külföldtől való függőség 60%-os lesz, ami meghaladja az amerikaiak jelenlegi 50%-osságát, amit a veszélyességi sáv kezdetének tekintenek. Lásd: Energiaszakértő: 2020-ra hazánk függőbb helyzetbe kerül a külföldtől a kőolaj terén, mint az Egyesült Államok”, az Új Kína Hírügynökség 2005. október 12.-i jelentése Ürümqiből.

31; A reform és a nyitás kezdete óta a kínai külpolitika töretlen álláspontja az volt, hogy „ellenezzük a hegemonizmust, s megvédjük a világbékét”. A Kínai Kommunista Párt 2002-ben tartott XVI. kongresszusának politikai beszámolója „megvédjük a világbékét, előmozdítjuk a közös fejlődést”-re módosította ezt a tételt, a hegemonizmust többé nem emlegette. Lásd a KKP XVI. kongresszusának beszámolója (9.rész, külpolitika) (Új Kína net 2002. november 17.)

http://news.xinhuanet.com/newscenter/2002-11/17/content_5322296.htm

32; Ebel, „The geopolitics of energy into the 21st Century”, Vol.1, p. 7. Michael Clare, „Blod and Oil: The Dangers and Consequences of America’s Growing Petroleum Dependency”, London: Penguin, 2005.

33; Kína például az elmúlt néhány évben nagy mennyiségben importált olajhomokot Kanadából, amit az Egyesült Államok rendkívüli figyelemmel kísért, mert az amerikaiak ennek az energiahordozónak energetikai biztonságuk szempontjából nagyon nagy fontosságot tulajdonít; ezenkívül a japán Védelmi Hivatal 2004 végén módosította biztonsági stratégiáját, részben abból a megfontolásból, hogy a Japán és Kína között a nyersanyagok kérdésében jelentkező összeütközések háborúvá eszkalálódhatnak. David Zweig and Bi Jianhai, „China’s Global Search for Energy”, Foreign Affairs Vol: 84, Issue 5 (Sep/Oct 2005).

34; Kína olyan békés eszközökkel, mint a kereskedelem és befektetés még az Egyesült Államok által ellenőrzött területeken kívül sem juthat biztosan nyersanyagokhoz, illetve nem biztosíthatja tartós hozzájutását. Ennek fő oka abban rejlik, hogy a kínai iparosítás szintje alacsony, tőkeexportra és technikai exportra irányuló képessége messze nem elegendő, képtelen igazán mélyreható politikai és gazdasági hatást gyakorolni a gazdaságilag elmaradott, de nyersanyagokban gazdag fejlődő országokra, így azok alkalmilag döntenek, s többségük úgy véli: „Bárkinek eladhatom”. Fejlett országból érkező erős versenytárral találkozva Kína nehezen tud ellenállást kifejteni. Ezenkívül Kína messze nem rendelkezik

olyan képességgel, amellyel szavatolni tudná a tengeri szállítási útvonalak biztonságát. Nem kedvez Kína hosszantartó, biztonságos energia-ellátásának az a körülmény sem, hogy egyes energia-nagyhatalmak (például Oroszország) geopolitikájukat bonyolult meggondolásokra építik (ezt világosan mutatta az orosz olajvezeték kapcsán kirobbant kínai-japán vetélkedés is).

35; A világ energiakincséért folyó verseny éleződése kapcsán Kína és Japán a keleti-tengeri olajtartalékok megszerzéséért vetélkedve kis híján már a fegyverekhez nyúltak.